

ΙΩΑΝΝΗΣ Π.ΜΕΤΑΞΑΣ
Στριαπιωτικός-Πολιτικός ηγέτης-Άνθρωπος του Πνεύματος
Ιθάκη 14 Απριλίου 1871 - Κηφισιά 29 Ιανουαρίου 1941

Io Metaxas

www.ioannismetaxas.gr

Ιωάννης Μεταξάς,
Λόγοι και Σκέψεις 1936-1941,
Αθήναι: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΚΟΒΟΣΤΗ. τομ.Α, σελ 27

της παραγωγικής πολιτικής του Κράτους, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς ἤδη ὀργανικῶς συνιστωμένης μονίμου ἐπιτροπῆς τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ ἰδιαιτέρου αὐτῆς ἐρευνητικοῦ ὀργάνου καὶ γνωμοδοτικοῦ συμπαραστάτου Ἀνωτάτου Οἰκονομικοῦ Συμβουλίου, ἡ Κυβέρνησις ἔχει τὴν πεποίθησιν ὅτι θέλει ἐξασφαλισθῇ κατὰ τὸν μεθοδικώτερον καὶ ἀποδοτικώτερον τρόπον ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ καταλλήλου παραγωγικοῦ προγράμματος κατὰ κλάδους, ὡς καὶ ἡ ἐναρμόνισις καὶ ὁ συντονισμὸς ὅλων τῶν σχετικῶν μὲ τὴν παραγωγὴν ἐνεργειῶν τοῦ Κράτους, ἐπὶ μεγίστη ὠφελείᾳ τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας τῆς χώρας.

ΛΟΓΟΣ ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ
ΤΗΣ ΙΑ' ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΚΘΕΣΕΩΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
(6 Σεπτεμβρίου 1936)

Ἡ Θεσσαλονίκη, ὁ ἀδάμας τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος, ἡ ἑλληνικωτάτη Θεσσαλονίκη, ἀνοίγει σήμερον τὰς πύλας τῆς εἰς τοὺς πατριώτας μας Ἑλλήνας, εἰς τοὺς γείτονας φίλους λαοὺς, τοὺς παραπέραν Εὐρωπαίους καὶ ὅσους λαοὺς ἦλθον ν' ἀντιπροσωπευθοῦν ἐνταῦθα καὶ δέχεται πάντας εἰς τὸν φιλόξενον τοῦτον χώρον, ὅπως ἐκθέσουν τὰ προϊόντα τῆς γῆς των, τῆς βιομηχανίας των, τοῦ κόπου των, τοῦ ἰθρῶτός των, τοῦ πολιτισμοῦ των, ἐν εὐγενεῖ ἀμίλλῃ. Ἔργον ἐξόχως εἰρηνικὸν ἡ Διεθνὴς Ἐκθεσις τῆς Θεσσαλονίκης, προάγον τὰς φιλικὰς σχέσεις τῶν λαῶν, τιμᾷ καὶ τοὺς συλλαβόντας πρῶτους τὴν ἰδέαν αὐτῆς καὶ ἐκείνους οἱ ὅποιοι συνεχίζουν τὸ ἔργον.

Τὸ μέγα ἐνδιαφέρον τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως διὰ τὴν ἔκθεσιν ἀποδεικνύει ἡ ἐν μέσῳ ἡμῶν παρουσίᾳ τῆς Α.Β.Υ. τοῦ Διαδόχου. Ἡ ὑπ' ἐμὲ Κυβέρνησις, ἐκπροσωποῦσα τὴν μόνιμον καὶ σταθερὰν κατὰστασιν, ἣν ἔλαβον τὰ ἑλληνικὰ πράγματα ἀπὸ τῆς 4 Αὐγούστου, αἰσθάνεται θαυτάτα τὴν ἀνάγκην νὰ ἐνισχύσῃ τὸ ἔργον τοῦτο, τοῦ ὁποῦ ἡ σημασία εἶναι μεγίστη ὅχι μόνον ἀπὸ διεθνoῦς ἀπόψεως ἀλλὰ καὶ ἀπὸ καθαρῶς ἑλληνικῆς. Αἰσθανόμεθα θαυτάτα τὴν σημασίαν τὴν ὅποιαν ἔχει δι' ἑλὴν τὴν Ἑλλάδα ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ εὐημερία τῶν βορείων μας διαμερισμάτων, πρὸς τὰ ὅποια μετὰ στοργῆς καὶ ἐνδιαφέροντος ἀποδίδουν ὅλοι οἱ Ἑλλήνες. Τὰ ὁρῶμεν διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδος ἀποτελοῦν τὸν στερεὸν προμαχῶνα τῆς ἐθνικῆς μας ὑποστάσεως καὶ τὸν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως σπουδαῖον οἰκονομικὸν παράγοντα τῆς εὐημερίας τῆς μᾶς καὶ ἀδιαίρετου ἑλληνικῆς χώρας. Διότι ὅλοι οἱ Ἑλλήνες εἴμεθα ἀλληλέγγυοι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἡ δυστυχία ἡ εὐτυχία ἐνὸς τμήματος τῆς πατρίδος μας εἶναι δυστυχία ἡ εὐτυχία δι' ὅλους. Διὰ τοῦτο τίποτε δὲν δύναται νὰ μᾶς

χωρίσῃ μεταξύ μας. Τὰ ὀνόματα Μακεδονία, Πελοπόννησος, Ἡπειρος, Κρήτη, Ἐπὶ τήν, Θράκη, ἔχουν μόνον γεωγραφικὴν ἀξίαν. Δὲν ὑπάρχει παρὰ μία μόνη καὶ ἀδιαίρετος Ἑλλάς. Τὰ τέκνα αὐτῆς ἀποτελοῦν ὁλοκληρωτικὸν σύνολον καὶ τὸ σύνολον αὐτὸ ἐργάζεται πλέον καὶ πολιτικῶς ὡς σύνολον, ἀνευ διαίρεσεων καὶ διχασμῶν ἀπὸ τῆς 4 Αὐγούστου καὶ πέραν, διὰ νὰ δώσῃ εἰς τὴν χώραν τὴν εὐημερίαν τῆς ὁποίας εἶναι ἀξία.

ὑπὸ τοιοῦτους αἰσίους οἰωνοὺς ἐγκαινιάζομεν σήμερον τὴν Διεθνή Ἐκθεσιν τῆς Θεσσαλονίκης, ἐνδεκάτην εἰς τὴν σειράν, καὶ παρακαλῶ τὴν Α.Β.Υ. τὸν Διάδοχον, ὅπως ἐξ ὀνόματος τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως κηρύξῃ τὴν ἑναρξιν τῆς Ἐκθέσεως.

ΛΟΓΟΣ ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΕΙΣ ΓΕΥΜΑ ΔΟΘΕΝ ὑΠΟ ΤΗΣ
ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΗΣ ΙΑ' ΕΚΘΕΣΕΩΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
(6 Σεπτεμβρίου 1936)

Κύριε Πρόεδρε,

Σὰς εὐχαριστῶ διὰ τοὺς φιλόφρονας καὶ εὐγενεῖς λόγους σας. Τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὴν Ἐκθεσιν τῆς Θεσσαλονίκης σὰς τὸ ἐξήγγησα ἐν ὀλίγοις σήμερον τὴν πρωΐαν καὶ ἐπομένως δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ἐπανέλθω ἐπὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ ἀπὸψε, ἀφοῦ ἄλλως τε πρόκειται δι' ἔργων νὰ δεῖξωμεν τὸ ἐνδιαφέρον μας.

Κύριοι,

Ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι εἰσήγαγον τὴν συνήθειαν νὰ γίνονται αἱ προπόσεις εἰς τὸ τέλος τοῦ γεύματος καὶ ὅχι εἰς τὴν ἀρχήν, θεθαίως σκοπὸν εἶχον νὰ κάμουν χρῆσιν τῆς εὐχαρίστου διαθέσεως, τὴν ὅποιαν ἔχουν οἱ συνδειπνοῦντες περὶ τὸ τέλος τοῦ γεύματος, ὅπως δύναται ὁ ὁμιλητὴς ὁ κάμνων τὴν πρόπονσιν ἢ ὁ ἀπαντῶν εἰς αὐτὴν νὰ διεξάγῃ σοβαρὰ θέματα, ἀλλ' ὅχι εἰς παραπολὺ σοβαρὸν τόνον. Διότι πραγματικῶς ὁ παραπολὺ σοβαρὸς τόνος εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δίδει μίαν οὐχὶ εὐχάριστον συναίσθησιν τῶν πραγμάτων, ἐνῶ ὁ τόνος ὁ ἐλαφρότερος ἴσως ἐπιτρέπει νὰ διεξαχθῶσι λίαν σοβαρὰ ζητήματα εὐχαρίστως δι' ὅλους.

Τὴν 4 Αὐγούστου ἐπῆλθε κολοσσιαία Μεταβολὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀνοίγουσα μίαν ἱστορικὴν καμπὴν διὰ τὸ ἔθνος τοῦτο, τῆς ὁποίας ἴσως οἱ ἐπιζῶντες νὰ μὴ ἔχωμεν ὅλοι πλήρη συναίσθησιν, οἱ ἐπιγενόμενοι θμως ἀσφαλῶς θὰ διατρανώσουν τὴν μεγίστην σημασίαν τὴν ὅποιαν εἶχε διὰ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ἐπῆλθε χωρὶς νὰ χυθῇ οὔτε μία ρανὴς αἷματος. Ἐπῆλθε τόσον ἡσύχως

και τόσοσιν ἀναμενόμενη, δύναμαι νὰ εἶπω, καὶ μετὰ τοιαύτης ἐξελικτικῆς, οὕτως εἶπεν, πορείας ὥστε ὑπῆρξαν καὶ ἄνθρωποι καὶ ἴσως ὑπάρχουν ἀκόμη καὶ αὐτὴν τὴν στιγμήν, οἱ ὅποιοι φαντάζονται ὅτι εἶναι μία διαβατική κατάστασις, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ λήξῃ ἀκριβῶς τὸν Ὀκτώβριον. Διότι ὁ Ὀκτώβριος δι' ἀρκούντως κόσμον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀκριβῶς διὰ τὸν κόσμον ὁ ὁποῖος ὀνειρεύεται πάντοτε τὸν ἀπολεσθέντα παράδεισον, εἶναι ὁ μοιραῖος μῆν! Τὸν Ὀκτώβριον θὰ πᾶσῃ ἡ Κυβέρνησις, τὸν Ὀκτώβριον θὰ προκηρυχθοῦν ἐκλογαί! Τὸν Ὀκτώβριον θὰ γίνῃ Οἰκουμένη, τὸν Ὀκτώβριον θὰ γίνουν δὲν γνωρίζω πόσα μεγάλα καὶ φοβερά πράγματα. Καὶ διερωτῶμαι καὶ ἐγώ: Διατί τάχα ἔχει τὸν Σεπτέμβριον, ἔχει τὸν Αὐγουστον, ἔχει τὸν Νοέμβριον; Ὁ Ὀκτώβριος κατήντησεν ὁ μῆν ὁ μοιραῖος διὰ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν φαντασίαν τῶν ὀνειροπόλων αὐτῶν. Διότι ἡ Μεταβολὴ ἦτο ὥριμος εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων, διότι πολλὸς κόσμος ἦτο μάλιστα καὶ ἀνυπόμονος νὰ ἐπέλθῃ ἡ Μεταβολὴ αὐτή. Αὐτὰ εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔφεραν τὴν ἡσυχον αὐτὴν μεταβολὴν τῶν πραγμάτων, τὴν ὁποίαν ἀκριβῶς τὴν λέγω Μεταβολήν, διὰ νὰ μὴ τὴν εἰπῶ ἐπανάστασιν, διότι πραγματικῶς ἐπανάστασις ἦτο, τὴν ὁποίαν, ἐπαναλαμβάνω, τὴν λέγω Μεταβολήν, ἀκριβῶς ἕνεκα τοῦ ἡσυχου, θαυμαίου καὶ ἐξελικτικοῦ της χαρακτήρος. Ὁ Ὀκτώβριος θὰ ἔλθῃ καὶ πάλιν ἐφέτος ὅπως κάθε Ὀκτώβριος. Τὸ μόνον τὸ ὁποῖον θὰ μᾶς φέρῃ θὰ εἶναι ὀλίγοι θροχαὶ καὶ ριπαὶ τοῦ φθινοπώρου. Ἡ Κυβέρνησις ὅμως εἶναι σταθερὰ καὶ μόνιμος καὶ δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους.

Δύο ἦσαν τὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα εἶχον παρουσιασθῇ εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν καὶ τὰ ὁποῖα ἐπέβαλλον τὴν Μεταβολὴν ταύτην. Τὸ πρῶτον φαινόμενον ἦτο ἡ προϊούσα ἀδυναμία τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ νὰ ἀνταποκριθῇ πρὸς τὴν σημερινὴν πραγματικότητά. Δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, ὅτι περὶ τὸ τέλος τοῦ θείου του εἶχε φθάσει καὶ εἰς πλήρη ἀνικανότητα καὶ εἰς σημειον τοιοῦτον, ὥστε νὰ παραδῶσῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ καὶ τὰ μέσα τῆς ἐνεργείας του εἰς τὸν κομμουνισμὸν. Ὁ κοινοβουλευτισμὸς ἦτο ἓνα πολίτευμα τῆς μεσαιᾶς ἀστικῆς τάξεως καὶ ἦνθησε κατὰ τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ καπιταλισμὸς ἐλευθέρως δρῶν, μὲ πλήρη ἐλευθερίαν οἰκονομικὴν, εἶχε χωρίσει, οὕτως εἶπεν, τὴν οἰκονομικὴν ἐξέλιξιν τῆς κοινωνίας ἐντελῶς ἀπὸ τὴν κρατικὴν τοιαύτην. Ἦτο ἡ ἐποχὴ τῆς σχολῆς τῆς ἐλευθέρως οἰκονομίας. Διὰ τοῦτο ὀλέπει κανεὶς ἀπὸ τοῦ 1830 μέχρι περίπου τοῦ 1880 δρᾶσαν τὴν ἐλευθέραν οἰκονομίαν μὲ λαμπρὰ ἀποτελέσματα, τὸν καπιταλισμὸν δημιουργοῦντα τὸν πολιτισμὸν τοῦ 19^{ου} αἰῶνος καὶ συγχρόνως μὲ αὐτὸν τὸν κοινοβουλευτισμὸν. Τὸ Κράτος τότε δὲν ἡσχολεῖτο οὔτε διὰ τοὺς βιομηχάνους, οὔτε διὰ τοὺς ἐμπόρους, οὔτε διὰ τὸ ἔαν τὰ καπνὰ θὰ πᾶνε καλὰ ἢ ἔχι, οὔτε διὰ τὴν ἐμπορικὴν ἐξαγωγὴν, οὔτε διὰ τὸ συνάλλαγμα, οὔτε διὰ τίποτε. Διὰ τὸ Κράτος αἱ σκέψεις αὐτὰς ἦσαν πράγματα πάρεργα. Τὸ Κράτος ἡσχολεῖτο τότε διὰ τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀσφάλειαν, τὸν στρατὸν, τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν καὶ διὰ τίποτε ἄλλο. Ποῦ καὶ ποῦ ἔκαμεν καὶ μεγάλα ἔργα συγκοινωνίας, ὡς τοὺς σιδηροδρόμους. Ἀλλ'

ὑπῆρξαν καὶ χῶραι καπιταλιστικαὶ μεγάλαι, εἰς τὰς ὁποίας οἱ σιδηροδρόμοι κατεσκευάζοντο ἐλευθέρως ἀπὸ ἐταιρείας καὶ πολλάκις ἀνευ προνομιακοῦ μονοπωλίου, ὅπως εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Ἡ ἐποχὴ, κύριοι, αὐτὴ παρήλθε διὰ παντός, καὶ ὅταν λέγω «διὰ παντός», τὸ λέγω ἀνθρωπίνως ὁμιλῶν, παρήλθε διὰ μακρὰν περίσυν χρόνου, ἀσφαλῶς δὲ διὰ τὴν Εὐρώπην διὰ μακρότατον χρόνον. Τώρα διατὶ παρήλθεν; Αὐτὸ δὲν εἶναι τοῦ παρόντος καὶ δὲν εἶναι θέμα διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ περὶ τὸ τέλος τοῦ γαυμάτος. Ἀλλὰ παρήλθε πάντως.

Ὁ ἴδιος ὁ καπιταλισμὸς περὶ τὸ τέλος τοῦ 19^{ου} αἰῶνος καὶ σχεδὸν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 20^{ου} ἔγκυρτεψε μόνος τοῦ τὴν σχολὴν τῆς ἐλευθέρως οἰκονομίας καὶ ἐζήτησε μόνος τοῦ τὴν προστασίαν ἀπὸ τὸ Κράτος. Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τοῦ φαινομένου ἦτο, ἐνθυμίσθε, περίπου ἡ ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἀμερικὴ διέκοψε τὰς σχέσεις τῆς ἐλευθέρως ἀνταλλαγῆς ἐμποδίσασα τὴν εἰς αὐτὴν ἐλευθέραν εἰσοδὴν τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας, διότι καὶ αὐτὴ ἐμπόρευμα εἶναι. Ἦτο ἡ πρώτη ἀνωμαλία ἡ ὁποία ἐπῆλθεν. Ἐπειτα ὁ καπιταλισμὸς ἐζήτησε τὴν προστασίαν τοῦ Κράτους διὰ τῶν δασμολογιῶν. Ἐσχμήτισε τὰ τράστ καὶ τὰ καρτέλ καὶ ὅλα τὰ διάφορα συστήματα, τὰ ὁποῖα ἔθετον πλέον τὸ τέλος εἰς τὴν καπιταλιστικὴν ἐλευθέραν ἐποχὴν. Ἀπὸ τὴν στιγμήν ἐκείνην παύει κατ' οὐσίαν ὁ καπιταλισμὸς νὰ διευθύνῃ τὰς οἰκονομικὰς τύχας τῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖαι οἰκονομικαὶ τύχαι ἀρχίζουν νὰ μεταδιδάσκονται εἰς τὸ Κράτος. Ἰδίως εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ μεγάλου πολέμου ἀρχίζει τὸ φαινόμενον τοῦτο νὰ λαμβάνῃ ἐντατικώτερον χαρακτῆρα. Μεγαλύτερα ἦτο ἡ ἐντασις αὐτοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου καὶ μετὰ τὸν πόλεμον λαμβάνει γενικώτερον χαρακτῆρα.

Τὸ Κράτος πλέον παραλαμβάνει εἰς χεῖρας αὐτοῦ τὴν διευθύνσιν τῆς οἰκονομίας τῶν χωρῶν καὶ ἀσχετῆται ὑπ' αὐτοῦ ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ἐκτάσει ἡ διευθυνομένη οἰκονομία. Ἀπὸ ἐκείνης πλέον τῆς στιγμῆς ὁ κοινοβουλευτισμὸς παύει νὰ ἔχῃ λόγον ὑπάρξεως. Δὲν δύναται νὰ φαντασθῇ κανεὶς, ὅτι εἶναι δυνατόν ἓνα Κράτος, ἓνα κόμμα, καταλαμβάνον τὴν ἀρχὴν νὰ λαμβάνῃ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ τὴν διευθύνσιν ὅλων τῶν οἰκονομικῶν ἐπιχειρήσεων τῆς κοινωνίας καὶ νὰ ὑπεισέρχεται καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀτομικὴν τῶν ἰδιωτῶν οἰκονομίαν. Ὡς ἐκ τοῦτου ὀλέπει ἀμέσως τὸν μέγιστον ἀνταγωνισμὸν τῶν κομμάτων διὰ νὰ λάβουν εἰς χεῖρας τῶν τοιαύτην πολυτιμὸν ἐξουσίαν. Παύει πλέον ἡ εὐγένεια ἡ χαρακτηρίζουσα τὰς σχέσεις μεταξὺ κομμάτων, ὅπως εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ. Οἱ ἀγῶνες γίνονται ὀξύτατοι, αἱματηρότατοι, διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἐξουσίας.

Παραδείγματα δὲ τοιαῦτα ἔχομεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἰδίως. Μὴ νομίσθε, ὅτι ὁ ἐθνικὸς διχασμὸς ἦτο ἔργον προσώπων μόνον. Καὶ τὰ πρόσωπα θεδαίως ἐπαίξαν τὸν ρόλον των, ὅπως εἰς πᾶσαν ἀνθρωπίνην περιπέτειαν, καὶ ἄλλαι περιστάσεις ἐθνικαί, αἱ ὁποῖαι συνετέλεσαν καὶ διὰ τὰς ὁποίας νομίζουν πολλοὶ ὅτι ὑπῆρξαν ἡ γενεσιουργὸς αἰτία τοῦ ἐθνικοῦ μας διχασμοῦ. Βεβαίως ἦσαν καὶ αὐταὶ αἱ περιστάσεις ἐν μέρει μόνον αἰτία. Ἡ κυριώτερα ὅμως αἰτία εἶναι ἡ προσπάθεια τῶν κομμάτων ὅπως διὰ παντός τρόπου καταλάβουν τὴν ἐξου-

σίαν, ἵνα ἔχουν εἰς χεῖρας αὐτῶν τὴν ἐν γένει οἰκονομίαν τῆς κοινωνίας καὶ τῶν ἀτόμων.

ὑπὸ τοιούτους ὁρους τὸ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα δὲν ἠδύνατο νὰ ζήσῃ πλέον εἰς τὴν Εὐρώπῃ. Βλέπομεν τὴν πτώσιν αὐτοῦ διαδοχικῶς εἰς χώρας πολλὰς. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἦτο ὁ κομμουνισμὸς ὁ μέγιστος κίνδυνος, πάντως θὰ ἐπὶ ἤρχετο ἡ πτώσις τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολίτευματος εἶναι μία μεγάλη ζήτημα ἡ πτώσις του, διότι τὸ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα εἶναι μία μορφή τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ κανόνος τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι μορφαὶ ἀντιπροσωπευτικαὶ καὶ τρόποι, οἵτινες, ὅταν ἔνα σύστημα δὲν δύναται πλέον ν' ἀνταποκριθῇ, εἶναι δυνατόν νὰ τὸ διαδεχθῶν. Εἰς ἡμᾶς ἰδίως ὁ κοινοβουλευτισμὸς κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐγένετο τὴν χώραν ἀπὸ ἐρείπια. Δὲν θέλω νὰ καταγίνω περισσώτερον εἰς αὐτὸ τὸ ζήτημα, διότι φοβοῦμαι, ἂν ἐξακολουθήσω ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου νὰ ὁμιλῶ, ὅτι θὰ καταντήσῃ ὁ λόγος μου μονόλογος διὰ τὴν Ἑλλάδα ἐν γένει. Διότι δὲν πιστεύω νὰ δύναται κανεὶς νὰ μοῦ ἀπαντήσῃ καὶ ἐν ἀκόμῃ ἐπιτρέπετο ἡ ἀπάντησις.

Τὸ δεύτερον φαινόμενον τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας, τὸ ὁποῖον ἐπροκάλεσε τὴν 4 Αὐγούστου ἦτο ἡ διαρκὴς ἐπικράτησις καὶ ἑντασις τοῦ κομμουνισμοῦ. Ὁ κομμουνισμὸς δὲν εἶναι φυτὸν αὐτοπαράγόμενον ἐν Ἑλλάδι. Μᾶς ἦλθεν ἔξωθεν. Οὐτε δύναται νὰ εἴπῃ κανεὶς, ὅτι συμβιδάσκειται μὲ τὸν ἐλληνικὸν χαρακτήρα τὸν ἀπολύτως ἀτομιστικόν. Μᾶς ἦλθεν ὁμοῦ ἔξωθεν. Ἐδῶ ἔλαβεν ὁστάσιον ἐξ ἄλλων λόγων : Πρῶτον μὲν διότι προσήλθεν εἰς αὐτὸν ἕνα μέγα μέρος κόσμου, ὁ ὁποῖος εὐρίσκειτο εἰς ἀδυναμίαν νὰ ἐργασθῇ, νὰ δημιουργήσῃ καὶ νὰ παραγάγῃ. Καὶ ἐπομένως εὐρίσκειτο ὁ κόσμος οὗτος εἰς μίαν ἀντίθεσιν πρὸς τὸν κόσμον τὸν δημιουργοῦντα, τὸν παράγοντα καὶ ἐν γένει ἐργαζόμενον θετικῶς, καὶ ἔλαβε τὴν ἀρνητικὴν ὁδόν, τὴν ὁδὸν δηλαδὴ τῆς ἀνατροπῆς καὶ τῆς καταστροφῆς.

Εἰς αὐτὸν προσήλθεν ἄρκετοὶ πάσχοντες οἰκονομικῶς, ἐνδεεῖς, μὴ δυνάμενοι νὰ συντηρηθῶσι, καὶ διὰ τοὺς ὁποίους τὸ Κράτος τοῦ κοινοβουλευτικοῦ, τὸ παράγων τοῦ ἐλευθέρου καπιταλισμοῦ, δὲν ἐλάμβανε καμίαν πρόνοιαν. Ἡ διαρκὴς πτώσις τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος καὶ ἡ ἀποδεικνυμένη ἀνικανότης του προώθησαν εἰς τὸν κομμουνισμὸν καὶ πολλοὺς ἄλλους ἐξ ἀπελπισίας. Καὶ ἐπὶ τέλους ἔγινε καὶ μόδα μεταξὺ πολλῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι διὰ τὰ φαινόμενα ὅτι κάτι κάμνουν καὶ αὐτοὶ καὶ κυρίως διὰ τὰ ἐπιδειχθῶν, ἐπαιθὴ ὁ καλλιτέρας τρόπος τῆς ἐπιδείξεως εἶναι νὰ παριστάνουν ἑαυτοὺς διαφόρους τῶν ἄλλων, ἔλεγον καὶ ἐνῆργουν καὶ ἐδεδαίουν, ὅτι εἶναι κομμουνισταί. Γνωρίζομεν πολλοὺς νέους καὶ ἱσως καὶ πολλοὺς οἱ ὁποῖοι διηλθον καὶ τὴν νεότητά των καὶ κατέχουσιν μεγάλαν περιουσίαν καὶ μὴ ἐργαζομένους, οἱ ὁποῖοι ἐμφανίζονται εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς κομμουνισταί καὶ προαγωγοὶ τοῦ κομμουνιστικοῦ συστήματος, χωρὶς, ἔννοεῖται, νὰ παύσιν ἀπὸ τοῦ νὰ εἰσπράττωσιν ἀναλλήτως τὰ εἰσοδήματά των. Ἐγίνε δὲ καὶ μόδα ἀκόμη καὶ μεταξὺ τοῦ γυναικείου φύλου. Ἡ γυναῖκα, ὅπως γνωρίζετε, πασιονάρεται διὰ τὰ νέα

πράγματα. Τῆς ἀρέσει νὰ ἐπιδεικνύεται. Καὶ δι' αὐτὸ μέσα εἰς τὸν κόσμον ἰδίως τῶν νεανίδων συναντᾷ κανεὶς κομμουνιστρίδας, αἱ ὁποῖαι εἶναι φανατικώταται.

Ἀλλὰ τὸ δυστύχημα ἦτο ὅτι ἕνα μέγα μέρος τῆς ἐλληνικῆς νεολαίας προσήγγισε καὶ ἐν μέρει προσήλθεν εἰς τὸν κομμουνισμὸν. Διὰ τοῦτο δέ, τὰ αἷτια ὑπῆρξαν πολὺ θαυώτερα. Ἡ νεολαία δὲν δύναται νὰ ζήσῃ χωρὶς μεγάλα ἱδανικά. Ἰσως, κατόπιν, τὰ ἱδανικά αὐτὰ σῶσουν μὲ τὴν πάροδον τῆς ἡλικίας καὶ μὲ τὴν ἀνάγκην τοῦ ἀγῶνος τῆς ζωῆς, ἀλλ' ἐφ' ὅσον εἶναι νέος ὁ ἄνθρωπος, δὲν δύναται νὰ ζήσῃ χωρὶς ἰδεώδη. Ἦμπορεῖ νὰ ζήσῃ χωρὶς ψωμί, χωρὶς ἰδεώδη ὁμοῦς εἶναι ἀδύνατον νὰ ζήσῃ. Εἰς τὸν νέον ἐφαρμόζεται κυρίως τὸ ἐκκλησιαστικὸν λόγιον : «Οὐκ ἐπ' ἄρτῳ ζήσεται ἄνθρωπος». Τίνα ἰδεώδη εἶχεν ὁ νέος Ἕλλην μετὰ τὰς καταστροφὰς τοῦ μεγάλου πολέμου, μετὰ τὸ ξέσχιμα τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἔθνους, μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν καὶ τὸ θάψιμο πάσης ἐλπίδος ἐλληνικῆς; Τίνα ἰδεώδη ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ὁ νέος μετὰ τὸν πόλεμον, ὅταν ἐδιδάσκειτο ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον λόγος νὰ ὑπάρχῃ Πατρίς καὶ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἐθνῶν, καὶ ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἔπρεπε νὰ ἀποτελέσωμεν μίαν κοινωνίαν, ἀφοῦ εἴμεθα οἱ ἴσοι; Τίνα ἱδανικά ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ὁ νέος, ὅταν τοῦ ἔλεγον, ὅτι οἱ στρατοὶ εἶναι περιττοί, ὅτι εἶναι περιττοὶ αἱ μεγάλοι ἐσχαταί μας, αἱ ἐθνικαί, περιτταὶ καὶ τὰ ἀγάλματα τῶν ἡρώων τῆς Ἐπαναστάσεως; Τίνα πολιτισμὸν θὰ ἐζητούσαμε ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς νέους νὰ δημιουργήσουν; Ἐξέτραπῃ λοιπὸν καὶ ὁ νέος καὶ ἐζήτησε τὰ ἰδεώδη ἐκαὶ πού παρυσιάζοντο, οἰασθήποτε ποιότητος καὶ ἂν ἦσαν ταῦτα. Καὶ τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποῖαν παρυσιάζετο ἕνα σύστημα ὑποσχόμενον νὰ φέρῃ τὸν παράδεισον ἐπὶ τῆς γῆς, ἕνα σύστημα ἐπιβάλλον θυσίας εἰς τοὺς μετόχους αὐτοῦ, ἡ ἐλληνικὴ νεολαία ὥρμησε πρὸς τὸ σύστημα τοῦτο, ἀδιαφοροῦσα διὰ τὰς οἰασθήποτε συνεπείας. Ἐκαίνοι ὁμοῦς οἱ ὁποῖοι διηύθυναν τὴν κίνησιν ταύτην ἦσαν πολὺ προσηκτικώτεροι καὶ συνετώτεροι. Αὐτοὶ δὲν καταλαμβάνοντο ἀπὸ ρωμαντισμὸν. Ἐγνώριζον νὰ διευθύνουν τὸ ἔργον. Εἰσεχώρουν πρῶτον εἰς τὸ ἐκπαιδευτικὸν σῶμα καὶ τὸ γνωρίζετε οἱ καὶ οἱ ὅσοι εἰσθε πατέρες καὶ ἐνδιαφέρεσθε διὰ τὴν τύχην τῶν παιδιῶν σας. Εἰσεχώρησαν εἰς τὸ ἐκπαιδευτικὸν σῶμα κατὰ τρόπον ὥστε νὰ γεννᾶται σήμερον ἕνα τεράστιον πρόβλημα πρὸ τοῦ σημερινοῦ ἐλληνικοῦ Κράτους.

Εἰσεχώρησαν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐργατῶν ἐκμεταλλευόμενοι τὴν δυστυχίαν, πολλάκις καὶ προκαλοῦντες τὴν δυστυχίαν ταύτην, διὰ τὰ τὴν ἐκμεταλλευθῶν κατόπιν. Εἰσεχώρησαν ἐν γένει εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν διανοουμένων, διότι οἱ διανοούμενοι τῆς Ἑλλάδος πάσχουν ἀπὸ ἕνα μέγιστον ἐλάττωμα : ὅτι οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς δὲν εἶναι διανοούμενοι.

Ἦρχισαν νὰ εἰσχωροῦν εἰς τὸν στρατόν, εἰς τὸ ναυτικόν, εἰς τὴν ἀεροπορίαν, χωρὶς ὁμοῦς νὰ δυνηθοῦν νὰ θίξουν — καὶ τὸ λέγω πρὸς τιμὴν των — οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον τὸ σῶμα τῶν ἀξιωματικῶν. Τὰ διδλιάρια, τὰ ὅποια διενέμονται εἰς τοὺς στρατιώτας, εἶναι πολὺ τιμὸν διδάγμα δι' ὅσους θέλουν νὰ σπουδάζουν τὴν ἱστορίαν τοῦ κομμουνισμοῦ ἐν Ἑλλάδι.

Παρουσιάζονται μ' ένα εξώφυλλον άθωότατον, παραδείγματος χάριν με τόν τίτλον «'Αθλητική ζωή», τὸ δὲ περιεχόμενον αὐτοῦ εἶναι ἄξιον ἀναγνώσεως ἀπὸ πάντα ὅστις ἐνδιαφέρεται διὰ τὸν τόπον αὐτόν. Συμβουλευοῦν τοὺς στρατιώτας νὰ μὴ ὑπακούουν εἰς τὰς ἐπιταγὰς τῆς πατρίδος καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ στρέψουν τὰ ὅπλα ἐναντίον τῶν ἡγητόρων των. Ἄν ἐγίνοντο τοιοῦτοι οἱ στρατιῶται μας, πῶς θὰ ἠδύνατο νὰ διεκδικήσῃ ὁ στρατός μας τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἐὰν παρίστατο ἀνάγκη ποτὲ τοιαύτη;

Εἰσεχώρησαν εἰς τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, καταστήσαντες μέρος αὐτῶν ἐχθροὺς πρὸς τὸ Κράτος καὶ συνωμότες ἐναντίον του. Εἰσεχώρησαν εἰς τὸν τύπον, καὶ δὴ εἰς τὸν ἐμφανιζόμενον ὡς ἀστικὸν τοιοῦτον, ὅστις ὑπέσκαπτε καθημερινῶς τὰ θεμέλια τῆς κοινωνίας.

Τελευταίως ἐνθαρρυνόμενοι ἐκ τοῦ θεάματος, τὸ ὅποιον παρῆγεν ἡ πολιτικὴ Ἑλλάς, καὶ ἰδίως μετὰ τὸν θάνατον τῶν προσώπων, τὰ ὅποια ὅπωςδήποτε συνεῖον εἰς τὰς χεῖρας τῶν κάπως αὐτὸν τὸν κατήφορον, ὅταν εἶδον τὴν πλήρη ἀνικανότητα τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ νὰ λύσῃ καὶ τὰ ἐλάχιστα ζητήματα, ὅταν εἶδον τὴν ὑποστήριξιν τὴν ὅποιαν ἐλάμβανον παρ' ὧν δυστυχῶς τῶν μεριδῶν ἔστω καὶ κατὰ διάφορον βαθμὸν, ἐνθαρρύνθησαν μέχρι τοιοῦτου σημείου, ὥστε νὰ νομίζουσιν ὅτι ἐπέστη ἡ ὥρα τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ προγράμματος αὐτῶν, τὸ ὅποιον εἶναι οὐχὶ ἡ κατάκτησις τῆς μεγάλης πλειοψηφίας τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ ἡ διὰ μιᾶς μαχητικῆς μειοψηφίας διαίαια κατάληψις τῆς ἀρχῆς.

Τὸ πρῶτον φαινόμενον τὸ εἶδατε ὅλοι εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ὅπου ἐπὶ ἱκανὰς ἡμέρας ἡ ἐξουσία διέφυγε σχεδὸν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Κράτους, ὅπου ἠναγκάσθη τὸ Κράτος, διὰ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν τάξιν, νὰ κάμῃ χρῆσιν τῶν δυνάμεων καὶ νὰ ρίψῃ πτώματα χαμαί.

Μετὰ τοῦτο ἤρχισεν ἡ προπαρασκευαστικὴ ἐργασία τῆς δευτέρας μαχητικῆς περιόδου. Διὰ μικρῶν βαθμιαίως ἐξελισσομένων ἀπεργιῶν, δοκιμαστικῶν κρούσεων, ὅπως ἔλεγον αὐτοί, τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὅποιαν ἐσχημάτισαν τὴν γνώμην ὅτι ἡ Κυβέρνησις, χάρις εἰς τὴν ἀντίδρασιν τῶν ψηφισάντων αὐτὴν κομμάτων, τὴν πολλαχῶς ἐκδηλουμένην, καὶ τὴν πρὸς ἀνατροπὴν αὐτῆς διαρκῶς ἐπαναλαμβανομένην καὶ οὐδέποτε καταληγουσάν διαπραγματεύσεων, χωρὶς ἐννοεῖται αἱ μάταιαι αὗται ἀπόπειραι συνεννόσεως νὰ καταπαύσουν τὸν μεταξὺ τῶν ὀξύτατον ἀνταγωνισμόν, ἀφοῦ, λέγω, ὅτῳ ἐσχημάτισαν τὴν κομματικὴν τῶν πεποιθήσιν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις εἶχε χάσει πλέον τὸ κύρος της, χωρὶς ὅμως νὰ ἀναμετρήσουν ὅτι δὲν εἶχε χάσει καὶ τὸ θάρρος της, ἐνόμισαν τὴν στιγμὴν εὐθετον νὰ προκαλέσουν μεγαλύτερας ἀπεργίας, ἀρχομένης ἀπ' Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς ἰδίως. Συνηθάνοντο ὅτι ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ χάσουν τὴν πελατεῖαν τῶν ἑνεκα τῶν νέων μέτρων τῆς Κυβερνήσεως, τὰ ὅποια ἀπὸ τότε συνεζήτει μετὰ τῶν ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν, δηλαδὴ τοῦ κατωτάτου ἡμερομισθίου, τῆς ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας καὶ τῆς ἐπιβολῆς τῶν κοινωνικῶν ἀπαλλοτριώσεων. Ἐπέσπευσαν ὅθεν τὰ πράγματα. Προητοίμασαν μίαν ἀπεργίαν, συσσωματώσαντες μετ' αὐτῶν καὶ τοὺς λεγομένους συντηρητικούς ἐργάτας, τῶν

ὁποίων οἱ διευθύνοντες δὲν ἦσαν τίποτε ἄλλο παρὰ ἀπλοὶ ἐκμεταλλευταί, συσσωματώσαντες διὰ τῶν διευθυνόντων καὶ τοὺς συντηρητικούς ἐργάτας, ἐπαναλαμβάνω, ὠργάνωσαν τὴν γενικὴν ἀπεργίαν Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, ἡ ὅποια θὰ ἦτο ἡ πρώτη βαθμὶς τῆς ἀνόδου εἰς τὴν ἐξουσίαν. Διότι ταύτην θὰ ἐπηκολούθει ἡ γενικὴ ἀπεργία εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἐννοεῖτε τί θὰ ἐπὶ-μυνοῖτο ὑπὸ τοιοῦτους ὅρους μίαν τοιαύτην ἀπεργίαν, ποῖαι συγκρούσεις θὰ ἐπὶ-ρχοντο, πόσον αἱμα θὰ ἐχύνετο, ὑπολογιζομένου ὅτι ἡ Κυβέρνησις εἶχε ν' ἀντιμετώπισῃ καὶ ἓνα παραπαίοντα καὶ ἀνίκανον τελείως ἀπὸ τὸ γῆρας τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ. Εἶναι ζήτημα ἂν θὰ ἠδύνατο ἡ Κυβέρνησις μόνῃ ὅπως ἦτο νὰ ἀντιμετώπισῃ μετὰ τὴν ἐκρηκτικὴν τῆς στάσεως τὸν κίνδυνον, ὁ ὁποῖος καθίστατο προφανής. Δὲν σὰς λέγω, κύριοι, ὑπερβολάς. Ἀρκεῖ νὰ σὰς εἰπῶ, ὅτι εἰς τὰς παραμονὰς τῆς 4 Ἀδγούστου, οἱ κομμουνισταὶ τότε βουλευταὶ παρουσιασθέντες εἰς τὸ Πολιτικὸν μου Γραφεῖον ἐδήλωσαν εἰς τὸν ἐκπροσωποῦντα με σαφῶς ὅτι, ἐὰν ἡ Κυβέρνησις δὲν ἤθελεν ἀποσύρει τὰ ὑπὲρ τῶν ἐργατῶν μέτρα αὐτῆς, θὰ κατήρχοντο οὗτοι εἰς τὸ πεζοδρόμιον, σκοποῦντες ἀγῶνα μέχρις ἐσχάτων διὰ νὰ ἐπιβάλουν τὴν θέλησιν των διὰ τῆς βίας.

Ἐξηγελήσαμεν ὅλα τὰ ὅρια τῆς ὑπομονῆς. Δὲν ἠθέλαμεν νὰ δώσωμεν τὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν ὅτι τοῦ ἀφαιρούμεν κάτι, τὸ ὅποιον πράγματι δὲν τὸ εἶχεν, ἔστω καὶ ἐὰν δὲν τὸ εἶχεν, οὔτε ὅτι τοῦ ἀφαιρούμεν ἔστω καὶ αὐτὸ τὸ ἀνυπαρκτον κάτι ἄνευ ὀφίστης ἀνάγκης. Ὅλίγας ὥρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς καταστροφῆς, ὅταν πλέον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ περιμεινόμεν οὔτε μίαν ὥραν παραπάνω, τότε ἐφηρμόσαμεν τὴν ἀποφασισθεῖσαν ἤδη Μεταβολὴν καὶ ἐπροκαλέσαμεν τὰ γνωστὰ εἰς ὅλους ὑμᾶς διατάγματα, ὅχι μόνον τῆς κηρύξεως τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου, ἀλλὰ καὶ τῆς διαλύσεως τῆς ἀρχῆς τοῦ πλέον καὶ ἐπιζημίου Βουλῆς, τὰ ὅποια ἐκύρωσεν διὰ τῆς ὑπογραφῆς του ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς, συνασθανθεὶς θαυμάσια τὴν κατάστασιν τοῦ ἔθνους. Ἡμεῖς δὲ ἐν πλήρει ἐπιγνώσει ἀνελάβαμεν πάσας τὰς ἐκ τούτου βαρυτάτας εὐθύνas, ἀλλὰ ἐν πλήρει πεποιθήσει, ὅτι οὕτω ἐπράττομεν τὸ πρὸς τὸ ἔθνος καθήκον μας.

Ἀπὸ αὐτὴν τὴν στιγμὴν πλέον ἀλλάζει ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος.

Καὶ διὰ δύο λόγους : Ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ διαλυθὲν κοινοβούλιον δὲν ἦτο εἰς κατάστασιν νὰ παρουσιάσῃ καμίας ἀντίδρασιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ κομμουνισμὸς, αἰσθανθεὶς ὅτι ἔκαμε σφάλμα νομίσας ὅτι μᾶς ἔλειπε τὸ θάρρος καὶ μὴ ἔχων πλέον αὐτὸς τὸ ἀναγκαῖον θάρρος, διότι ἀντελαμβάνετο ὅτι ὁ ἀγὼν θὰ ἦτο συντριπτικός δι' αὐτόν, ἀπεσύρθη τοῦ ἀγώνος, χωρὶς ὅμως νὰ παύσῃ νὰ συνωμοτῇ καὶ νὰ εἶναι ὁ κύριος ἀντίπαλος τῆς νέας καταστάσεως.

Ὅπως ἐννοεῖτε, κύριοι, ὅλοι σὰς, τὸ νὰ προβῶμεν εἰς τοιαύτην ἐνέργειαν σημαίνει, ὅτι εἰμεθα ἀποφασισμένοι δι' ὅλην τὴν ἐξέλιξιν αὐτῆς μέχρι τῆς ἐπιτελεύσεως τοῦ σκοποῦ μας, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰς καὶ μόνος, τὸν ὅποιον ἐτόνισα παντοῦ, ἀλλὰ περιλαμβάνει τὸ σύνολον τῶν κατ' ἰδίαν μερικωτέρων σκοπῶν, ὁ σκοπὸς λοιπὸν αὐτὸς εἶναι : «Ἡ ἀναγέννησις τῆς Ἑλλάδος». Ἡ ἀναγέννησις τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, οὐ μόνον οικονομικῶς, ἡ ὅποια καθί-

σταται πρῶτον καὶ κύριον ἡμῶν μέλημα, ἀλλὰ καὶ κοινωνικῶς, διότι δὲν δύναται νὰ ζήσῃ ἡ Ἑλλάς κοινωνικῶς, ὅταν ἡ κοινωνία περιέχῃ μέγα μέρος ἐνδεῶν, μέγα μέρος ἐργαζομένων καὶ μὴ δυναμένων νὰ ζήσωσιν ἐκ τοῦ κόπου των, μέγα μέρος δυστυχῶν, οἱ ὅποιοι δὲν εὐρίσκουν περιθάλψιν. Τοιαύτη κοινωνία, κύριοι, δὲν εἶναι πολιτισμένη. Πρὸ παντὸς δὲν εἶναι ἐλληνική.

Λαοὶ ἀπαισιοδοξοῦντες διὰ τὸ μέλλον των, λαοὶ οἱ ὅποιοι δὲν πιστεύουν εἰς τὴν ἀξίαν των, λαοὶ οἱ ὅποιοι δὲν υπερβάλλουν ἀκόμη τὴν ἀξίαν των, ἔστω καὶ πιστεύοντες ἐν μέρει καὶ ἀδίκως ὅτι εἶναι ἀνώτεροι, τοιοῦτοι λαοὶ εἶναι ἀνάξιοι νὰ ζήσουν. Καὶ δὲν θὰ ζήσουν. Ὁ δὲ ἐλληνικὸς λαὸς εἶχε φθάσει μέχρι τοιαύτης ἀπαισιοδοξίας διὰ τὴν τύχην τοῦ ἔθνους, μέχρι τοιαύτης ἀδιαφορίας διὰ τὴν ἰδέαν τῆς πατρίδος, μέχρι τοιαύτης ἐκπτώσεως ἠθικῆς διὰ τὸ μέλλον τῆς φυλῆς, ὥστε θὰ διέτρεχε τὸν κίνδυνον μετὰ τινα χρόνον νὰ γίνῃ δορὰ ἄλλων λαῶν. Καὶ μήπως δὲν ὑπῆρξαν καὶ ἐδῶ μέσα ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι ἔλεγον: Δὲν εὐρίσκεται ἓνας ξένος νὰ μᾶς πάρῃ νὰ μᾶς κάμῃ ἀνθρώπους; Μήπως δὲν ὑπῆρξαν καὶ ἐδῶ μέσα ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι ἔλεγον ὅτι καὶ τμήματα ἴσως τῆς χώρας εἶναι προτιμώτερον νὰ ἀποχωρισθοῦν ἀπὸ τὴν κοινὴν πατρίδα των; Ἐπαναλαμβάνω λοιπόν: Ἀναγέννησις ἀπὸ ἀπόψεως ἠθικῆς.

Διότι, κύριοι, δὲν δύνασθε νὰ ζήσετε ἄλλως παρὰ ὥς Ἕλληνες. Εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ ζήσῃ κανεὶς ἐξ ἡμῶν ὑπὸ ἄλλο ἔθνικόν ὄνομα. Ὅσοι ἔζησαν ἀπὸ σᾶς εἰς ξένα μέρη καὶ προσεπάθησαν νὰ ριζώσουν ἐκεῖ, εἶδον πόσον μάταιος ὑπῆρξεν ὁ κόπος των. Μόνον ὥς Ἕλληνες δύνασθε νὰ ζήσετε καὶ ὥς Ἕλληνες πιστεύοντες εἰς τὸν Ἑλληνισμόν δύνασθε νὰ ἀναπτυχθῆτε καὶ νὰ καταστήσετε βιώσιμον τὸν πολιτισμόν σας.

Τὸ πρῶτον, τὸ ὁποῖον κατωρθώσαμεν, ἦτο ἡ ἡσυχία καὶ ἡ γαλήνη εἰς τὸν τόπον αὐτὸν καὶ ἡ ὁμαλότης.

Μοῦ ἔρχεται νὰ γελάσω, ὅταν συλλογίζωμαι ὅτι αὐτὸ ἦτο τὸ πρόγραμμα τῶν κοινοβουλευτικῶν κοιμιῶν. Ἡ γαλήνη καὶ ἡ ὁμαλότης ἦτο τὸ πρόγραμμα, τὰ δὲ ἀποτελέσματα τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ προγράμματός των ἦτο ἡ πλήρης ἀνωμαλία εἰς τὴν χώραν ταύτην. Ἐχρειάσθη νὰ ἔλθῃ Κυβέρνησις μὴ κοινοβουλευτική, διὰ νὰ δώσῃ εἰς τὸν τόπον αὐτὸν ὅχι μόνον τὴν ἐμφάνισιν τῆς γαλήνης καὶ τῆς ὁμαλότητος, ἀλλὰ καὶ τὸ βαθύ συναίσθημα εἰς ὅλην τὴν κοινωνίαν, ὅτι δύναται ἕκαστος πολίτης νὰ κοιμᾶται ἡσυχος, μὴ διακινδυνεύων ἀπὸ τίποτε πλέον.

Ἐπελήφθημεν εὐθὺς ἀμέσως τῶν ζητημάτων τῶν ἐργατῶν ὅχι διὰ νὰ προσελκύσωμεν τὴν δύναμιν αὐτῶν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ἀλλὰ διότι αἰσθανόμεθα βαθύτατα τὸ καθήκον μας, καθήκον ὁλοκληροῦ τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας, ὅτι ἔπρεπε νὰ στρέψῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὰς προσπάθειάς της πρὸς τὴν πάσχουσαν τάξιν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸν οὐσιωδέστερον παράγοντα τῆς ἠθικῆς οἰκονομίας. Ζήσατε, κύριοι βιομήχανοι, ζήσατε, κύριοι ἔμποροι, χωρὶς ἐργάτας, ἂν δύνασθε, χωρὶς ἐργάτας πραγματικῶς ἐργαζομένους, πονοῦντας τὴν ἐπιχείρησίν σας καὶ ἀγαπῶντας αὐτήν!

Ἀλλὰ διὰ νὰ ἔχετε τοιοῦτους ἐργάτας, πρέπει νὰ φροντίζετε δι' αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς δώσετε νὰ πιστεύσουν, ὅτι πραγματικῶς φροντίζετε καὶ τοὺς θεωρεῖτε συνεργάτας σας.

Ἐξήγησα θυσίας ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν ἐργοδοτῶν καὶ εἶμαι εὐτυχῆς δυνάμενος νὰ διαπιστώσω, ὅτι ἡ τάξις τῶν ἐργοδοτῶν ἐφάνη πρόθυμος εἰς θυσίας καὶ ἰδίως εἰς τὰ ζητήματα τοῦ κατωτάτου ὀρίου ἡμερομισθίου καὶ τὰ ζητήματα τῆς ἐφαρμογῆς τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων, ἐφάνη λέγω πρόθυμος νὰ συνδράμῃ τὸ Κράτος, ὥστε νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ τόσον ἐπιθυμητὴ ἔνωσις ἐργασίας καὶ κεφαλαίου.

Τὸ περαιτέρω πρόγραμμα τῆς Κυβερνήσεως τὸ γνωρίζετε: Ἡ κοινωνικὴ πρόνοια ἀποτελεῖ εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦτο ἓνα τῶν κεφαλαιωδεστέρων σκοπῶν της. Ἄνευ τοιαύτης κοινωνίας, ἡ ὁποία νὰ ἐνέχῃ ἐν ἑαυτῇ τὸ συναίσθημα τοῦ ἀλληλεγγύου τῶν μελῶν της, ἀνώτερος πολιτισμὸς δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ.

Τὰ ἄλλα ἔρχονται περαιτέρω.

Ἡ Κυβέρνησις ἔστρεψε τὴν προσοχὴν της ἤδη εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Ἀλλὰ τὸ πρῶτον στοιχείον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ταύτην εἶναι ὁ ἀγρότης καὶ σὰς εἶναι γνωστὰ τὰ ἀρξάμενα ὑπὲρ αὐτοῦ μέτρα.

Ἡ Κυβέρνησις θὰ ἀποδελήσῃ σπουδαιότατα εἰς τὸ ζήτημα τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου τοῦ ἐλληνικοῦ. Εἰς τὸ ἄνοιγμα ξένων ἀγορῶν, αἱ ὁποῖαι νὰ δύνανται νὰ βοηθήσωσι τὴν Ἑλλάδα εἰς τὰς ἀνταλλαγὰς της.

Καὶ χωρὶς νὰ μακρολογήσω, διότι φοβοῦμαι μήπως σὰς κουράσω μετὰ τὸ ὥραϊον γεῦμα τοῦτο, ἡ Κυβέρνησις συναισθάνεται ὅτι πρέπει νὰ ἀνυψώσῃ ἐν γένει τὸν ἐλληνικὸν πολιτισμόν. Ὅπως εἰς τὴν σημερινὴν γεωργίαν, οὕτως καὶ εἰς τὸν πολιτισμόν. Ἡ σημερινὴ γεωργία δὲν δύναται πλέον νὰ ὑπάρξῃ ἐκτατικῶς, ἀλλὰ ἐντατικῶς. Ἐτοί καὶ ὁ νεώτερος πολιτισμὸς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ἐκτατικός, ἀλλ' ἐντατικός, δὲν θὰ ἀποδελήσῃ δηλαδὴ εἰς τὴν κατάκτησιν ἐδαφῶν, ἀλλ' εἰς τὴν ἔντασιν τοῦ πολιτισμοῦ, ἀκριβῶς ὅπως ἠνένησαν τὸν πολιτισμὸν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες. Εἶναι τοῦτο ἓνα μέγα ἰδανικόν, διότι διδίδει εἰς τὸν λαόν, τὸν ἔχοντα τοιοῦτον πολιτισμόν, τὸ συναίσθημα τῆς κυριαρχίας, κυριαρχίας οὐχὶ ἐδαφῶν, ἀλλὰ πολιτισμοῦ, κυριαρχίας ἐπὶ τῶν ἄλλων διὰ τοῦ πολιτισμοῦ του. Καὶ δύναται τοῦτο νὰ ἀποτελέσῃ μέγα ἰδανικόν διὰ τὸν ἐλληνικὸν κόσμον.

Δὲν εἶναι βεβαίως ἀνάγκη νὰ σὰς εἰπω, ὅτι ἡ Κυβέρνησις αὐτὴ ὑπὸ τὴν ἰδικήν μου προεδρίαν θὰ προσέξῃ ἰδιαίτερώς διὰ τὴν διοργάνωσιν καὶ τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν ἀμυντικῶν δυνάμεων τῆς χώρας. Ἐξῆς πάρα πολὺ μέσα εἰς τὸν στρατόν, ὥστε νὰ μὴ δύναμαι πλέον ποτὲ νὰ λησμονήσω τὰ ὥραια χρόνια ποὺ διήλθον ἐκεῖ μέσα. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἐὰν δὲν ἦτο, τὸ φαινόμενον ὁλοκληροῦ τῆς Εὐρώπης ἐξοπλιζομένης μέχρις ὀδόντων, καὶ μόνον αὐτὸ θὰ ἤρκει. Καὶ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κατορθωθῇ τοῦτο μὲ κοινοβουλευτισμόν. Σὰς τὸ λέγω αὐτὸ ἀπολύτως καὶ ὀυευθύνως.

Ἀντιδράσεις ἔχομεν ἀρκετὰς. Ἡ πρώτη ἀντίδρασις εἶναι ἡ μακρὰ ἔξις κακῶν συνηθειῶν. Δευτέρα ἀντίδρασις εἶναι τὸ ὅτι ἡ ἔξις αὕτη εἶναι ἐρριζωμένη εἰς ἀριθμὸν τινα δημοσίων ὑπαλλήλων. Τὴν ἀντίδρασιν ταύτην τῆς μακρᾶς ἔξεως καὶ κακῶν συνηθειῶν θὰ τὴν ὑπερβώμεν εὐκόλως. Ἄλλη ἀντίδρασις εἶναι τοῦ κομμουνισμοῦ, τὴν ὁποίαν δὲν ὑποτιμῶμεν καθόλου, διότι γνωρίζομεν ὅτι ὁ ἐλληνικὸς κομμουνισμὸς εἶναι τιμὴ μὴ διεθνὸς συστήματος κομμουνιστικῶν συγκροτημάτων ἀλληλοὑποστηριζομένων καὶ διευθυνομένων ἀπὸ ἐνὸς κέντρου. Ἀπέναντι αὐτοῦ εἴμεθα ἀποφασισμένοι νὰ δειχθῶμεν σκληρότατοι. Σὰς ὑπεσχέθην ὅτι δὲν θὰ ἤθελα νὰ δώσω τόνον ὑπερβαλλόντως βαρὺν εἰς τὴν πρόποσίν μου ταύτην. Καὶ ἐὰν δὲν ἐτήρησα τοῦτο κατὰ τὴν ὁμιλίαν μου, θὰ τὸ τηρήσω εἰς τὸ τέλος αὐτῆς. Ἐχομεν καὶ μίαν φαιδρὰν ἀντίδρασιν ἐκ μέρους μερικῶν, οἱ ὅποιοι δὲν θύνανται νὰ συνηθίσουν εἰς τὸ ὅτι δὲν δύνανται νὰ εἰσέλθουν πάλιν εἰς τὸν ἀπολεσθέντα παράδεισόν των. Ἄλλ' εὐτυχῶς ἐμφανίζεται μόνον μὲ διαδόσεις τινάς, μὲ τὰς ὁποίας διασκεδάζω καὶ ἐγὼ τὰς ὥρας τοῦ μεσονυκτίου, ὁπότε κατὰκοπος ἔχω ἀνάγκην κάποιας εὐθυμίας. Ὑπάρχουν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐδῶ νομίζω καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, κέντρα τινά, ὅπου πολὺς κόσμος μεταξὺ ἐνὸς κυπέλλου καφέ καὶ πολλῶν ποτηρίων ὕδατος συσκέπτεται δι' ὅλα τὰ ζήτηματα, διὰ τὴν Εὐρώπην, διὰ τὴν Ἰσπανίαν καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἀπὸ ἐκεῖ κάθε ἐσπέραν φιλοτεχνοῦνται αἱ φαιδρότεραι διαδόσεις, αἱ ὁποῖαι φαίνονται κάπως συστηματικῶς ὀργανοῦμαι καὶ φθά-
νουν καὶ εἰς ἐμὲ περὶ τὸ μεσονύκτιον.

Μανθάνω λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰς τὰς διαδόσεις, ὅτι κάποιος πολιτικὸς μετέδωκε μετρηφισμένους εἰς Κέρκυραν — καὶ εἶναι ἴσως ὁ μόνος ὁ ὁποῖος δὲν δύναται νὰ μεταμφιεσθῇ — καὶ ἔλαβε τὴν ἐντολήν νὰ ἀνατρέψῃ τὴν Κυβέρνησιν, νὰ σχηματίσῃ ἄλλην καὶ νὰ προκηρύξῃ ἐκλογάς. Ἐμαθον ἐπίσης ὅτι ἄλλα πρόσωπα ἔλαβον ἄλλας ὁμοίας ἐντολάς. Μανθάνω ἐπίσης ὅτι εἰς τὴν ὀνειροπολουμένην κοιματικὴν Κυβέρνησιν τοῦ Ὀκτωβρίου λογαριάζομαι λίαν φιλοφρόνως καὶ συγκαταβατικῶς ὥς πρόεδρος αὐτῆς.

Μανθάνω ὡσαύτως ὅτι εὐρίσκομαι ἐν διαφωνίᾳ διαρκῶς μὲ τοὺς συναδέλφους μου Ὑπουργούς. Πρῶτον ἤρχισα τὴν διαφωνίαν μου μὲ ἓνα Ὑπουργόν, ἔπειτα μὲ δύο, κατόπιν καὶ μὲ πέντε καὶ τέλος ἤκουσα μὲ ὀκτώ, ἴσως ὅταν θὰ ἐπιστρέψω εἰς Ἀθήνας θὰ ἀκούσω ὅτι εἰμαι ἐν διαφωνίᾳ μὲ ὀλόκληρον τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, καὶ ὅταν καὶ πάλιν ἐπανέλθω ἐδῶ ὁραδύτερον θὰ ἀκούσω ὅτι εὐρίσκομαι ἐν διαφωνίᾳ μὲ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν μου.

Μανθάνω κάθε ἐσπέραν ὅτι ἐτέθησαν ἐν ἀποστρατεῖᾳ στρατηγοί, καὶ ἐκ τῶν φιλιῶν μου μάλιστα. Ἐμαθον κατ' ἀρχὰς ὅτι εἶχον τεθεῖ ὁ δύο στρατηγοὶ εἰς ἀποστρατείαν, μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὅτι εἶχον ἀποταχθῇ πέντε. Τέλος, φεύγων ἐξ Ἀθηνῶν, ἔμαθα ὅτι ὑπεβλήθησαν τὰ διατάγματα διὰ νὰ τεθοῦν εἰς ἀποστρατείαν 15 στρατηγοί. Καθ' ἡμέραν κόπτεται καὶ διχοτομεῖται τὸ χαρτονόμισμα, καθ' ἡμέραν πίπτει ἡ δραχμὴ. Καθ' ἡμέραν δημεύεται ἡ εἰς συνάλλαγμα ἰδιωτικὴ περιουσία. Εἶναι ἀδύνατον νὰ σὰς διηγηθῶ ὅλα τὰ φιλοτε-

χνήματα τῶν ἐνδιαφερομένων διαδοσίων. Εἰς τὰς ἀρχὰς εἶχον ἀρχίσει κάπως νὰ δυσφορῶ. Ἀναλογιζόμενος ὅμως κατόπιν τὴν στενὴν καὶ περιορισμένην κομματικὴν ἀτμόσφαιραν ἐκ τῆς ὁποίας ἐφιλοτεχνοῦντο αἱ διαδόσεις αὗται, ἀναλογιζόμενος ὅτι αὗται ἐσερβίζοντο εἰς τὰ τραπέζια τοῦ Ζαχαράτου, μεταξὺ πολλῶν ποτηρίων ὕδατος καὶ ἐνὸς καφέ, μεταξὺ ἀνθρώπων οἱ ὅποιοι ἔπρεπε νὰ ξεθυμάνουν ἐπὶ τέλους μὲ κάποιον τρόπον, ἤρχισα νὰ τὰς θεωρῶ τὸσον ἀπαραιτήτους ἵνα μὲ φαιδρύνουν καὶ ἐμὲ, ὥστε μετ' ἀνυπομονησίας ἀναμένω ἐκάστην ἐσπέραν νὰ ἔλθῃ τὸ μεσονύκτιον διὰ νὰ μάθω τὰ φαιδρὰ ταῦτα ἀποκυήματα νοσηρῶν φαντασιῶν.

Ἡ Κυβέρνησις, κύριοι, εὐσταθεῖ, ὅλα τὰ μέλη τῆς εἶναι πιστοὶ συνεργάται μου, τελείως ἀλληλέγγυοι καὶ σύμφωνοι καὶ πρὸς ἐμὲ καὶ μετὰ τῶν. Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς περιβάλλει τὴν Κυβέρνησίν μου διὰ τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης αὐτοῦ. Ἡ Κυβέρνησις εἶναι μόνιμος καὶ διαρκὴς καὶ τὸ σύστημά της θὰ ἐφαρμοσθῇ πλήρως μέχρις ὅτου φθάσωμεν εἰς τὴν σιγμὴν ἐκείνην τῆς πλήρους ἐξυγιάνσεως τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας, τῆς πλήρους ἐπιτεύξεως τῆς πραγματικῆς ἀναγεννήσεως αὐτῆς, ὁπότε τὸ σύστημά μας θὰ ἐξελεγχθῇ περαιτέρω οὐχὶ πλέον διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ παλαιὰ συστήματα, διότι ποτὲ δὲν θὰ ἐπιστρέψῃ ἡ Ἑλλὰς ἐκεῖ, ἀλλὰ διὰ νὰ παρουσιάσῃ, ὑπὸ νέαν μορφήν, ἀντιπροσωπευτικὸν σύστημα, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἡδύνατο νὰ μετάρχωνται οἱ κατορθώσαντες νὰ δημαγωγήσουν περισσότερον διὰ ψήφους, ἀλλ' οἱ ἐργαζόμενοι, οἱ πραγματικοὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ, οἱ φροντίζοντες μόνον καὶ μόνον διὰ τὰ συμφέροντα τοῦ λαοῦ καὶ μὴ ἀποβλέποντες εἰς κομματισμούς, ἀλλὰ θέτοντες ὑπεράνω ὅλων τὴν πατρίδα τούτων.

Καὶ εἰμαι βέβαιος ὅτι θὰ ἐπιτύχωμεν μέχρι τέλους, ὅταν βλέπω τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, τὸν ἥσυχον ἐνθουσιασμὸν τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, χωρὶς κραυγὰς ὑστερικές, χωρὶς ταμπούρα, ἐνθουσιασμὸν ἡσυχον ἀποδεικνύοντα τὴν πλήρη αὐτοῦ ἐσωτερικὴν πεποίθησιν. Εἰμαι βέβαιος ὅτι θὰ φθάσωμεν αἰσιῶς εἰς τὸ τέρμα, διότι, ἐὰν δὲν εἶχον ὁ ἐλληνικὸς λαὸς τὴν βεβαιότητα ταύτην ὅτι πραγματικῶς ἄγεται ὕψ' ἡμῶν εἰς τὸ εὐτυχὲς αὐτὸ τέρμα καὶ ἐὰν δὲν ἐδεῖκνε τὴν πεποίθησιν, ἔχι μόνον τὴν ἀναμφισβήτητον, ἀλλὰ καὶ τὴν πεποίθησιν μὲ τὸν ἥσυχον ἐνθουσιασμὸν τοῦ καὶ τὸν πλήρη ἐμπιστοσύνης, τότε βεβαίως θὰ ἦτο δυσκολώτατον τὸ νὰ φθάσωμεν, διότι τοῦτο θὰ ἀπεδείκνυνε ὅτι ἡ σαπίλα θὰ ἔχῃ προχωρήσει πολὺ βαθιά, ὥστε νὰ μὴ δυνάμεθα πλέον νὰ τὸν σώσωμεν. Εὐτυχῶς ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδος κατ' ἐπιφάνειαν μόνον ἐνόησε καὶ ὅτι τὸ ἐσωτερικόν του ἔμεινε πάντοτε ὑγιές, δυνάμενον νὰ ἀποτινάξῃ τὸν σαπισμένον φλοιόν, δυνάμενον νὰ δώσῃ νέους καρπούς, δυνάμενον νὰ δώσῃ νέαν ἔξαρσιν εἰς τὴν ἐλληνικότητά του.

Εἰμαι εὐτυχὴς, δυνάμενος νὰ εἶπω τοῦτο εἰς τοὺς Θεσσαλονικεῖς, οἱ ὅποιοι μὲ ὑπεδέχθησαν μετὰ τοιαύτης θερμῆς καὶ ἐνθουσιώδους ἐμπιστοσύνης, τὴν ὁποίαν μοῦ ἐξεδήλωσαν παντοῦ ὅπου ἐνεφανίσθην.

Δύναμαι νὰ εὐχαριστήσω ἰδιαιτέρως τοὺς διευθύνοντας τὴν Ἐκθεσὶν τῆς

